

ковлева С.Д. (ORCID 0000-0001-7620-098X),
Завацький Ю.А. (ORCID 0000-0003-1860-9503),
Журба М.А. (ORCID 0000-0002-2764-0687),
Завацька Н.Є. (ORCID 0000-0001-8148-0998),
Турбан В.В. (ORCID 0000-0002-0816-1269),
Омельнюк С.М. (ORCID 0000-0003-1468-8718)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У статті проведено соціально-психологічний аналіз соціальної та професійної мобільності сучасної молоді. Визначено концептуальні основи дослідження соціальної та професійної мобільності особистості в період криз. Показано, що концепція соціальної та професійної мобільності реалізується як стратегія прогностичної моделі, що дозволяє: прогнозувати і моделювати мету і результат соціальної мобільності у вигляді образу особистості, яка вільно і відповідально визначає своє місце у житті, суспільстві, культурі, здатна до успішної соціалізації та гармонізації з навколишнім середовищем; фахівця, який самостійно ставить професійні цілі, визначає оптимальні способи їх досягнення; впровадити концепцію соціальної мобільності як цілісну систему, побудовану відповідно до принципів єдності диференціації та інтеграції, розвитку і саморозвитку, соціалізації і професіоналізації, самопізнання і самоактуалізації; здійснювати процес розвитку соціальної мобільності на основі системного структурування інтегративного соціально-психологічного знання з актуалізацією і цільовою спрямованістю блоків: соціально-поведінкового (цільова домінанта – особистісна зрілість), професійно-орієнтаційного (цільова домінанта – професійна зрілість), соціально-діяльнісного (цільова домінанта – соціальна зрілість); розглядати зміст соціальної мобільності як особливий вид придбаного соціокультурного досвіду, з артикуляцією особистісного (ціннісні орієнтації, спрямованість особистості, мотивація діяльності) і соціального (соціальні установки, соціальна активність, соціальна позиція) компонентів; втілювати поетапний процес розвитку соціальної мобільності (адаптація, індивідуалізація, систематизація, інтеграція) на основі виділених тенденцій: типізації та індивідуалізації, диференціації та інтеграції та ін.; визначати цілісність поетапного розвитку соціальної мобільності рівнями («смыслу», «дії», «системи»); виділити умови, за яких процес соціальної мобільності здійснюється найбільш ефективно та представити концептуальний інваріант

процесу розвитку соціальної мобільності особистості в період криз, інтегративний пріоритет та сутнісний смисл якого полягає в інтеграції змісту, організаційних форм, методів і механізмів його реалізації.

Показано, що основою соціальної та професійної мобільності молоді є орієнтація на успіх у життєдіяльності та наголошується, що сучасна затребуваність успішності особистості в усіх соціальних сферах робить актуальним вивчення ресурсних складових її соціальної мобільності.

Ключові слова: *молодь, соціальна мобільність, професійна мобільність, період криз, сучасний соціум.*

Постановка проблеми. Виходячи з того, що соціальна мобільність може виявлятися у діяльності, говорити про ступінь і рівні мобільності особистості слід за умови її реалізації у діяльності. Такий підхід дозволив виокремити сутність соціальної мобільності: як *якість* особистості, що забезпечує внутрішній механізм розвитку особистості через сформованість ключових, загальних компетентностей; як *діяльність* особистості, що детермінована подіями, які змінюють соціальне середовище і результатом якої виступає самореалізація особистості; як *процес* перетворення людиною себе, професійного та життєвого середовища (Л. Горюнова).

Показано, що розгляд проблеми соціальної мобільності в особистісному, суб'єктивному аспекті, вимагає розкриття умов і факторів внутрішнього характеру, які забезпечують можливість соціально мобільної поведінки особистості. Підкреслюється, що соціальна мобільність гальмується не стільки зовнішніми обставинами, конкретною соціально-економічною ситуацією, в якій опинилася людина, скільки відсутністю або нерозвиненістю у неї мотиваційної готовності до змін, професійних переміщень тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Узагальнено, що соціальна мобільність – це складне явище, яке постає на двох основних рівнях. На *об'єктивно-соціальному рівні* соціальна мобільність проявляється як переміщення соціальних суб'єктів і груп у соціальній сфері, зумовлені об'єктивними чинниками й тенденціями розвитку суспільства загалом. На *суб'єктивно-особистісному рівні* соціальна мобільність являє собою властивість соціальних суб'єктів (індивідів), виражену в їх здатності і готовності змінювати свою позицію і статус під впливом певних обставин, умов і чинників як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

Визначено, що всі внутрішні суб'єктивні чинники, які забезпечують здатність і готовність особистості змінювати свій соціальний статус, професійну позицію, взаємообумовлені, тому у сукупності вони складають цілісну інтегральну якість особистості. Саме наявність такої якості у структурі

особистості дозволяє характеризувати її як соціально мобільну, а ступінь розвиненості складових даної якості факторів проявляється як рівень соціальної мобільності особистості, який може бути високим, середнім або низьким.

Узагальнено, що соціальна мобільність як інтегральна якість особистості виражає її здатність і готовність до зміни своїх позицій, статусу і до переміщень на основі певних світоглядних уявлень і ціннісних орієнтацій, особистісних якостей, знань й відповідно до особистісних потреб. Об'єктивнація цієї якості особистості здійснюється в її соціальному функціонуванні у різних формах діяльності. З цієї точки зору соціальна мобільність постає як діяльнісна, динамічна характеристика особистості.

Показано, що соціальна мобільність як соціальне явище, проявляється у процесах сукупних переміщень індивідів, різних груп, причому в ці об'єктивно обумовлені процеси виявляються залученими як соціально мобільні, так і особи, які не володіють цією якістю. При цьому перші виявляються соціально і психологічно готовими до змін, здатними до раціональної, конструктивної, ефективної для себе взаємодії з зовнішніми обставинами. Другі сприймають різного роду соціальні трансформації, які примушують їх до змін, освоєння будь-яких нововведень, як несприятливі, дискомфортні; протидіють зовнішнім обставинам.

Отже, з одного боку, розвиток соціальної мобільності як інтегральної якості, що обумовлює здатність швидко змінювати статус у соціальному, культурному, професійному середовищі під впливом низки психологічних характеристик особистості і певних обставин, може розглядатися як гарант успішної адаптації особистості у соціально-професійно-конкуруючому суспільстві. З іншого боку, існуючі соціально-економічні реалії перешкоджають ефективному і продуктивному процесу соціальної мобільності особистості, гальмують цей процес й негативно впливають на соціальні установки, ціннісні орієнтації, вибір соціальних ролей, мотивацію особистості, формуючи відчуження, депривацію і неконструктивне проектування власного життя.

Мета статті - провести соціально-психологічний аналіз соціальної та професійної мобільності сучасної молоді.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Відповідно до вищезазначеного, соціально значуще завдання управління процесами соціальної мобільності особистості можна ефективно вирішувати за допомогою її цілеспрямованого формування і розвитку.

Показано, що актуальність дослідження особливостей соціальної мобільності особистості в її соціально-психологічній зумовленості визначається не лише запитами психологічної практики, але й необхідністю переосмислення

проблеми у контексті сучасних теоретико-методологічних позицій соціальної психології.

Теоретико-методологічну основу дослідження становили: принципи системного підходу в психології (В. Ганзен, І. Данилюк, В. Ключко, Г. Костюк, В. Кузьмін, Б. Ломов, В. Мерлін, В. Семиченко, Г. Щедровицький); генетичний підхід до аналізу становлення особистості на різних вікових етапах життя та концепція генези здійснення побудови майбутнього особистості (С. Максименко); концептуальні положення суб'єктно-діяльнісного підходу (А. Брушлинський, Л. Виготський, А. Коваленко, С. Максименко, В. Москаленко, А. Петровський, О. Чебикін, Н. Чепелева, В. Чернобровкіна), часової орієнтації та стратегій життя особистості (К. Абульханова-Славська, Р. Ахмеров, О. Кронік, Ж. Нюттен, І. Попович); теорії: психіки як відображення дійсності (Б. Ананьєв, А. Коваленко, О. Леонт'єв, С. Максименко), детермінізму (С. Рубінштейн), соціально-психологічної взаємодії (Г. Андреева, І. Вашенко, Л. Карамушка, З. Ковальчук, А. Кононенко, Л. Пілецька, І. Попович), соціальної ідентичності (А. Борисюк, Г. Тедшфел, Дж. Тернер), самокатегоризації (П. Оукс, П. Уллах, М. Хогг), інформаційного і нормативного соціального впливу (В. Васютинський, С. Гарькавець, М. Дойч, Г. Джерард, Т. Траверсе), соціального порівняння (Л. Фестінгер), самоактуалізації (О. Бодальов, Б. Братусь, А. Маслоу, К. Роджерс), самодетермінації (Е. Десі, Р. Мей, Р. Райан, В. Франкл, Е. Фромм); концептуальні підходи до особливостей детермінації соціальної активності особистості (О. Асмолов, О. Блинова, І. Бурлакова, Ф. Зімбардо, Д. Леонт'єв, С. Мілграм, В. Петровський, В. Скребець, В. Татенко), концепції адаптаційних властивостей особистості у соціальному середовищі (І. Аршава, А. Бандура, Ю. Бохонкова, В. Бочелок, Н. Завацька, С. Кузікова, Е. Носенко), соціальної та професійної мобільності (Ю. Арутюнян, П. Блау, Ю. Волков, Ф. Гато, Д. Глас, Л. Давидкіна, Ю. Дворецька, Т. Заславська, Б. Ігошев, Ю. Калиновський, Г. Козельська, І. Котова, С. Ліпсет, І. Матвеева, О. Мазур, І. Мостова, О. Петрунько, Л. Пілецька, М. Руткевич, Т. Семенова, П. Сорокін); методологічні положення і принципи активних методів соціально-психологічного навчання та допомоги в період криз (О. Бондарчук, Л. Бурлачук, Я. Гошовський, О. Кочарян, Н. Максимова, У. Михайлишин, Л. Спицька, Т. Ткач, М. Тоба, Ю. Швалб, О. Шевяков та ін.).

Для досягнення поставленої мети та розв'язання висунутих завдань використано комплекс методів дослідження: *теоретичні*: аналіз, синтез, порівняння сучасних наукових й емпіричних досліджень з проблеми вивчення психологічних основ соціальної мобільності особистості в період криз, а також їх узагальнення, класифікація й систематизація; *емпіричні*: бесіда, спостереження, інтерв'ювання, анкетування (авторська анкета «Соціальна мобільність

особистості в сучасному соціумі» та анкета «Мій професійний вибір» Б. Ясько); психодіагностичні методики: опитувальник діагностики мотиваційної структури особистості (В. Мільман) та методика К. Замфір на визначення співвідношення внутрішньої і зовнішньої видів мотивації; багатofакторний особистісний опитувальник «Самоактуалізаційний тест (САТ)» (Л. Гозман, М. Кроз), «Тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО)» (Д. Леонтєв); тести на самооцінку В. Соніна і Дембо-Рубінштейн, адаптовані до предмету дослідження («Я у минулому», «Я у сьогодні», «Я у майбутньому»); опитувальники потреби досягнень (Ю. Орлов), рівня суб'єктивного контролю (РСК) (Дж. Роттер), професійних переваг (Д. Холланд); особистісний опитувальник «Здатність до самоуправління» (Н. Пейсахов), опитувальники соціально-психологічної адаптованості (К. Роджерс, Р. Даймонд) та соціальної адаптивності особистості (О. Посипанов); методики Т. Холмса і Р. Раге, «Індекс життєвого стилю» (Р. Плутчик, Х. Келлерман, Х. Конте), оцінки здатності до емпатії (А. Мехрабян, Н. Епштейн); копінг-тест (Р. Лазарус); проективна методика «Часова децентрація» (С. Головаха, О. Кронік); *методи математичної обробки даних* із їх подальшою якісною інтерпретацією та змістовним узагальненням. Статистична обробка даних і графічна презентація результатів дослідження здійснювалася за допомогою пакета статистичних програм SPSS (версія 20.0).

Вибірку склали 564 респонденти (328 (58,2%) жінок і 236 (41,8%) чоловіків) у віці від 17 до 49 років (представники різних професійно-демографічних сегментів), розподілених на три підгрупи – осіб юнацького віку та ранньої дорослості – 239 (42,4%) респондентів віком від 17 до 25 років, а також середньої дорослості – 173 (30,7%) респонденти віком від 26 до 39 років і пізньої дорослості – 152 (26,9%) респонденти віком від 40 до 49 років відповідно.

На *першому (підготовчому) етапі* було здійснено теоретичний аналіз проблеми соціальної мобільності особистості; визначено мету і завдання дослідження, висунуті основні гіпотези дослідження; вивчена наукова література з проблеми психологічної обумовленості соціальної мобільності; зроблений вибір експериментальної бази; розроблені і підібрані методи дослідження; проведено пілотажне дослідження. На *другому (констатувальному) етапі* проведено емпіричне дослідження за розробленою програмою, оброблені й інтерпретовані отримані дані, здійснено апробацію. На *третьому (формуальному) етапі* проведено аналіз та узагальнено результати дослідження, завершений процес апробації.

Констатовано, що розвиток психології особистості має результатом виділення її ключових характеристик: активності, самодетермінації, саморегуляції, саморозвитку та самовдосконалення (О. Блинова, А. Борисюк,

С. Гарькавець, Л. Карамушка, А. Коваленко, З. Ковальчук, С. Максименко, Л. Пілецька та ін.), а у структурі особистості можна виділити різні властивості і особливості, які допомагали б адаптуватися до мінливих умов середовища (Ю. Бохонкова, В. Бочелюк, Н. Завацька, О. Лосієвська, І. Попович, О. Шевяков та ін.). Так, адаптація виступає невід'ємною частиною життєвого шляху сучасної особистості, що пов'язано з нестабільністю соціально-економічних умов, інноваціями, змінами самої особистості, зокрема в період криз. У цьому випадку провідною стає така особливість особистості, як соціальна мобільність (Т. Заславська, С. Кугель Р. Ривкіна та ін.), що може проявлятися у різних сферах життєдіяльності: соціальній, освітній, професійній тощо. Показано, що в одних випадках соціальну мобільність легко відстежити, в інших вона може носити прихований характер; її можна розглядати не тільки як своєрідну форму реакції на зміни, що відбуваються у зовнішньому і внутрішньому середовищі, а й як засіб подолання криз (життєвої, екзистенціальної, професійної) (В. Бодров, Е. Еідеміллер, О. Кочарян, Т. Крюкова, А. Лібіна, В. Моросанова та ін.).

Показано, що отримала визнання типологія життєвих криз за двома критеріями: *нормативні* – це кризи розвитку людини, що мають внутрішню детермінацію, і *ненормативні (життєві)*, детерміновані зовнішніми обставинами, та які мають два основних види: травматичні кризи та кризи адаптації (Е. Еріксон, Е. Зеєр, В. Манукян).

З'ясовано, що для визначення змісту соціально-психологічних проблем, які обумовлюють нормативні, ненормативні або біографічні кризи (як різні форми переживання людиною непродуктивності свого життєвого шляху) великого значення набувають інші парціальні характеристики віку: біологічний, соціальний і психологічний вік. При цьому загальною особливістю криз дорослості є варіативність, усвідомленість, обумовленість стильовими і індивідуальними особливостями, залежність від попереднього життєвого досвіду (Р. Ахмеров, М. Журба, О. Кронік, Л. Спицька, М. Тоба та ін.). Показано, що криза не тільки руйнує колишню структуру індивідуальної життєдіяльності, а й внутрішньо трансформує саму особистість (І. Пахно), обумовлюючи необхідність переосмислення життя, інтенсивну переробку ціннісно-сміслового досвіду, соціальної мобільності особистості.

Систематизовано характерні суб'єктивні поведінкові ознаки кризи смислу життя – життєві проблеми, які ставлять особистість перед необхідністю екзистенціального вибору. Такі проблеми особистість може відчувати у сферах: смислової регуляції і смислотворення індивідуального життєвого шляху, його усвідомленої довільної саморегуляції; переживання психологічного часу і психологічного віку; психологічного ставлення до минулого, сьогодення та майбуття; життєсприйняття і побудови суб'єктивної картини життєвого шляху;

переживання загальної задоволеності/незадоволеності життям; суб'єктивного контролю життя (К. Карпінський), що обумовлює, у свою чергу, необхідність бути соціально мобільною.

Показано, що кризи професійно-особистісної самореалізації мають екзистенційну етіологію, а їх подолання може йти через зміну індивідуальної парадигми цінностей і мотиваційно-потребнісної сфери, як ядра особистості, та обумовлювати її соціальну мобільність (О. Миронова, О. Носкова, Б. Ясько). Головна ідея концепції розуміння сутності інноваційного потенціалу особистості у її професійному розвитку і векторах соціальної мобільності об'єднує три взаємопов'язані конструкти: методологічний, змістовий (соціально-психологічний), інструментальний (В. Пищик, А. Хуторський).

Встановлено, що можливості визначення змістовного характеру соціальної мобільності особистості в період криз закладені в уявленнях інтеграційного ситуаційно-особистісного підходу, який реалізується у дослідженні способів реагування особистості, у вивченні провідних копінг-стратегій і копінг-механізмів.

Наголошується, що об'єктивні критерії соціальної мобільності особистості і соціально-психологічні критерії ефективності цього процесу обумовлені специфікою соціальної ситуації в період криз. Підставою для виділення психологічних критеріїв ефективності соціального мобільності особистості є її самореалізація в даних умовах, що дозволяє розглядати соціальну мобільність особистості як показник ефективності її соціального розвитку в період криз. Встановлено, що соціальна мобільність особистості визначається такою системною організацією суб'єкта соціального розвитку, яка забезпечує розвиток і прояв соціально-психологічних якостей особистості, особливо значущих для її самореалізації в період криз. Найбільш актуальними для ефективного соціального розвитку особистості в період криз є такі соціально-психологічні якості, як когнітивна активність, когнітивна компетентність і комунікативна компетентність, які є проявом процесу пізнання соціальної реальності при включенні у різні соціальні сфери і які забезпечують особистості збереження почуття суб'єктності. Позитивна динаміка рівня вираженості соціально значущих якостей особистості (когнітивної активності, когнітивної компетентності, комунікативної компетентності), а також показників суб'єктивної оцінки особистістю самореалізації, на тлі підвищення рівня сформованості її суб'єктності в соціальному пізнанні і їх взаємозв'язку, дозволяє розглядати ступінь суб'єктності особистості в соціальному пізнанні в якості інтегрального психологічного критерію соціальної мобільності особистості в період криз. Підкреслюється, що основними психологічними детермінантами розвитку суб'єкта соціального пізнання є готовність і здатність

до індивідуальної організації і реалізації процесу конструювання образу соціальної реальності і відповідної соціальної поведінки. Сформованість суб'єктності особистості (рівень вираженості і інтегрованості елементів системи психологічних детермінант) визначається рівнем розвитку здатності до самоуправління (Г. Александрова). Це підтверджує припущення про організаційні функції здатності до самоуправління в системі психологічних детермінант суб'єктності у соціальному пізнанні, що знаходить відображення у специфіці характеру соціальної мобільності особистості.

Визначено концептуальні основи дослідження соціальної мобільності особистості в період криз. Показано, що концепція соціальної мобільності реалізується як стратегія прогностичної моделі, що дозволяє: прогнозувати і моделювати мету і результат соціальної мобільності у вигляді образу особистості, яка вільно і відповідально визначає своє місце у житті, суспільстві, культурі, здатна до успішної соціалізації та гармонізації з навколишнім середовищем; фахівця, який самостійно ставить професійні цілі, визначає оптимальні способи їх досягнення; впровадити концепцію соціальної мобільності як цілісну систему, побудовану відповідно до принципів єдності диференціації та інтеграції, розвитку і саморозвитку, соціалізації і професіоналізації, самопізнання і самоактуалізації; здійснювати процес розвитку соціальної мобільності на основі системного структурування інтегративного соціально-психологічного знання з актуалізацією і цільовою спрямованістю блоків: соціально-поведінкового (цільова домінанта – особистісна зрілість), професійно-орієнтаційного (цільова домінанта – професійна зрілість), соціально-діяльнісного (цільова домінанта – соціальна зрілість); розглядати зміст соціальної мобільності як особливий вид придбаного соціокультурного досвіду, з артикуляцією особистісного (ціннісні орієнтації, спрямованість особистості, мотивація діяльності) і соціального (соціальна установка, соціальна активність, соціальна позиція) компонентів; втілювати поетапний процес розвитку соціальної мобільності (адаптація, індивідуалізація, систематизація, інтеграція) на основі виділених тенденцій: типізації та індивідуалізації, диференціації та інтеграції тощо; визначати цілісність поетапного розвитку соціальної мобільності рівнями («смыслу», «дії», «системи»); виділити умови, за яких процес соціальної мобільності здійснюється найбільш ефективно.

Концептуальні засади дослідження соціальної мобільності особистості в період криз було покладено в основу проведення емпіричного дослідження соціально-психологічної специфіки цього процесу.

Висновки. Визначено концептуальні психологічні основи дослідження соціальної мобільності особистості в період криз; обґрунтовано теоретико-методологічні засади та методична база дослідження соціальної мобільності

особистості в період криз, спрямовані на вивчення психологічних компонентів і предикатів соціальної мобільності у взаємодії з провідними психологічними характеристиками особистості (активністю, самодетермінацією, саморегуляцією, саморозвитком, самовдосконаленням, стратегіями атрибуції та копінг-ресурсами); розкрито психологію життєвих та екзистенціальних криз у векторах соціальної мобільності особистості; виявлено специфіку професійних криз та інноваційного потенціалу особистості у її професійному розвитку і соціальній мобільності; встановлено системний характер і соціально-психологічні критерії соціальної мобільності особистості в період криз (ступінь її інтегрованості і суб'єктності у соціальному пізнанні; рівень розвитку соціально значущих якостей) та виокремлено основні психологічні детермінанти соціальної мобільності особистості (готовність і здатність до конструювання образу соціального світу, адекватного соціальній реальності, здатність до самоуправління, як системоутворююча функція суб'єктності) в період криз; розкрито вплив на соціальну мобільність особистості соціально-психологічних аспектів її життєвого сценарію, параметрів соціальної зрілості та адаптаційних ресурсів (інваріантних і динамічних складових); визначено просторові проекції соціальної мобільності досліджуваних та її взаємозв'язок із показниками компетентності у часі в період криз; проведено диференціацію рівнів вираженості (високого, середнього, низького) соціальної мобільності особистості в період криз; обґрунтовано концептуальні й змістовно-процесуальні засади побудови та реалізації системно-інтегрованого проекту соціально-психологічного супроводу процесу розвитку соціальної мобільності особистості в період криз, заснованого на організаційно-методичних принципах науковості, поступовості, послідовності, урахування вікових особливостей, комплексного використання психотехнологій, просоціальної орієнтації, культуровідповідності, й доведено його ефективність.

References

1. Borysiuk A., Popovych I., Zahrai L., Fedoruk O., Nosov P., Zinchenko S., Mateichuk V. (2020). Constructing a Structural-Functional Model of Social Expectations of the Personality. *Revista Inclusiones*. Vol. 7 (num Especial). P. 154–167.
2. Calabrese F., Diao M., Di Lorenzo G., Ferreira J., Ratti C. (2013). Understanding individual mobility patterns from urban sensing data: A mobile phone trace example. *Transportation Research*. Part C. № 26. P. 301–313.
3. Wellman B. Physical place and cyber place: the rise of networked individualism. (2001). *International Journal of Urban and Regional Research*, forthcoming. Vol. 25. P. 227–252.

**Yakovleva S. D., Zavatskyi Yu. A., Zhurba M. A., Zavatska N. Ye.,
Turban V.V., Omelianiuk S.M.**

**SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF SOCIAL AND
PROFESSIONAL MOBILITY OF MODERN YOUTH**

The article conducts a socio-psychological analysis of social and professional mobility of modern youth. The conceptual bases of research of social and professional mobility of the person in the period of crises are defined. It is shown that the concept of social and professional mobility is implemented as a strategy of prognostic model, which allows: to predict and model the purpose and outcome of social mobility in the form of personality that freely and responsibly determines its place in life, society, culture, successful socialization and harmonization. with the environment; a specialist who independently sets professional goals, determines the best ways to achieve them; to introduce the concept of social mobility as a holistic system built in accordance with the principles of unity of differentiation and integration, development and self-development, socialization and professionalization, self-knowledge and self-actualization; to carry out the process of development of social mobility on the basis of systematic structuring of integrative socio-psychological knowledge with actualization and target orientation of blocks: social-behavioral (target dominant - personal maturity), professional-orientation (target dominant - professional maturity), social-activity - target dominant social maturity); consider the content of social mobility as a special kind of acquired socio-cultural experience, with the articulation of personal (value orientations, personality orientation, motivation) and social (social attitudes, social activity, social position) components; to embody the gradual process of development of social mobility (adaptation, individualization, systematization, integration) on the basis of selected trends: typification and individualization, differentiation and integration, etc .; determine the integrity of the gradual development of social mobility levels ("meaning", "action", "system"); identify the conditions under which the process of social mobility is most effective and present the conceptual invariant of the process of social mobility of individuals in times of crisis, integrative priority and essential meaning of which is the integration of content, organizational forms, methods and mechanisms of its implementation.

It is shown that the basis of social and professional mobility of young people is the focus on success in life and emphasizes that the current demand for personal success in all social spheres makes it important to study the resource components of its social mobility.

Key words: *youth, social mobility, professional mobility, crisis period, modern society.*

Яковлева Світлана Дмитрівна – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри спеціальної освіти Херсонського державного університету;

Завацький Юрій Анатолійович – доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри здоров'я людини та фізичного виховання Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Журба Микола Анатолійович – доктор філософських наук, професор, професор кафедри управління освітою, Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

Завацька Наталія Євгенівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Турбан Вікторія Вікторівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач лабораторії загальної психології та історії психології ім. В.А. Роменця Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (м. Київ);

Омелянюк Сергій Миколайович – кандидат психологічних наук, докторант кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.